

Ustavni sud Republike Hrvatske donio je 21. veljače 2017. godine Rješenje (broj: U-I-60/1991) kojim "nije prihvatio prijedloge za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece", te je, ujedno, "naložio /je/ Hrvatskom saboru da u roku od dvije (2) godine donese novi zakon u skladu s utvrđenjima Ustavnog suda navedenim u obrazloženju rješenja" (iz Sažetka¹ Rješenja). Tako je, barem za sada kako se čini, u našoj zemlji okončano sučeljavanje pravnih argumenata između promicatelja "prava na život" i pobornika "prava na izbor". Ali to ne znači da je tema pobačaja u kontekstu "induciranoga/nasilnog prekida trudnoće" stavljena *ad acta*, jer ona, nedvojbeno, uz pravne ima i mnoge druge dimenzije² (prije svega moralnu, etičku, svjetonazorsku i medicinsku) o koji-

¹ <https://sljeme.usud.hr/usud/praksaw.nsf/Praksa/C12570D30061CE54C12580D100416FAF?OpenDocument>.

² Premda javna percepcija problema induciranog prekida trudnoće ima više dimenzija, s demografskog se motrišta pitanje pobačaja na svjetskoj razini uglavnom promatra iz konteksta afirmacije politike kontrole/ograničavanja rađanja ("planiranja obitelji") kako je definira (neo)maltuzijanstvo. Naime, dio međunarodne akademske i šire zajednice koja se bavi pitanjima populacijskoga, društvenoga i ekonomskoga razvoja svijeta drži da je ograničavanje/kontrola rađanja jedino rješenje i nesumnjivi odgovor na izazove ubrzanoga demografskog porasta u nerazvijenim zemljama svijeta i ublažavanja rastućeg siromaštva u njima. Temelji takve politike nalaze se u maltuzijanstvu 18. i neomaltuzijanstvu druge polovice 20. stoljeća. Prema pobornicima (neo)maltuzijanstva osnovni uzrok teškoga ekonomskog i socijalnog stanja u nerazvijenim zemljama jesu visoke stope porasta stanovništva, posebno zbog još visokih (predtranzicijskih ili ranotranzijskih) stopa bioreprodukcije (fertiliteta i nataliteta). Stoga, odgovor društva na te izazove treba biti ograničavanje/kontrola rađanja kroz masovnu primjenu djelotvornih sredstava kontracepcije i sterilizacije te daljnje liberalizacije pobačaja. Pritom pobornici (neo)maltuzijanstva potpuno zanemaruju druge, važnije, odrednice jačanja siromaštva i nejednakosti u svijetu, a koje se odnose na nepravednu raspodjelu resursa i dobara između razvijenih (bogatih) i nerazvijenih (siromašnih), kao posljedice višestoljetnih kolonijalnih i (neo)kolonijalnih politika i eksploatacije moćnih nad slabima.

ma je potrebno/moguće argumentirano i obzirno javno i stručno raspravljati.

Osobno, držim da je "pravo na život", pa i nerođenog djeteta koje je u utrobi i pod srcem majke, zapravo, jedino istinsko ili izvorno ljudsko pravo neovisno o različitim pravnim ili svjetonazorskim tumačenjima. Ono je ili bi trebalo biti nadređeno ili u temelju svih ostalih prava (reguliranih različitim međunarodnim i domaćim konvencijama, deklaracijama i zakonima) koja ga ne mogu (niti smiju) supstituirati. Ako ni zbog čega drugog, ono zbog činjenice da se pobornici "prava na izbor" ne bi ni mogli zalagati za "svoje" pravo da se prije toga nisu rodili, tj. da nitko ranije nije ugrozio ili spriječio njihovo pravo da kao živo biće u utrobi majke budu rođeni.

Također, držim da ljudski život počinje začećem, bez obzira što to postojeći međunarodni zakonodavni okvir, zahvaljujući utjecaju različitih interesnih skupina, još nije u cijelosti prepoznao (regulirao) i da, u utrobi majke začet život, treba trajati do svoje prirodne smrti, što znači da je s humanoga, moralnog i svakoga drugog aspekta neprihvatljiv svaki nasiljem izazvan prekid života bilo da je riječ o nasilnom prekidu trudnoće bilo da je riječ o ubojstvu odrasloga čovjeka.

Svako ljudsko biće, od začeca do prirodne smrti, treba imati dostojanstven život, s punim poštovanjem tjelesnog i duhovnog integriteta svake pojedine osobe, neovisno o tome je li riječ o nerođenoj ili već rođenoj osobi. To znači da se moj osobni stav prema pitanju pobačaja (u smislu induciranoga/nasilnog prekida trudnoće) naslanja na vrijednosni okvir koji izvire iz kršćanskoga uljudbenoga kruga, što znači da svoje ishodište ima u Božjoj ljubavi *Stvoritelja* prema čovjeku kao *Stvorenome*. Stoga imam(o) pravo upitati se: ima li tko pravo spriječiti, odnosno, prekinuti rađanje novoga ljudskog života? Tko i u ime kojih sloboda ima pravo uskratiti nerođenom djetetu život? Je li zalaganje za pravo na pobačaj odraz civilizacijskog i kulturološkog napretka, ili je to u potpunoj suprotnosti s izgradnjom civilizacije ljubavi i života? Je li "pravo na izbor" jače od "prava na život"? Što moramo/možemo (u)činuti da "pravo na život" bude u temelju našega društva? To su, držim, pitanja koja ne zahvaćaju samo moj/naš odnos prema pobačaju, kao neželjenom fenomenu, nego puno dublje ulaze u moj/naš odnos prema temeljnim ljudskim vrijednostima koje se u određenoj mjeri mogu uokviriti odnosom prema braku kao zajednici između muškarca i žene, odnosom

prema obitelji i napose odnosom prema djeci i rađanju novoga života.

Problem nasilnog prekida trudnoće često se pokušava definirati isključivo kroz prizmu ljudskih prava i osobnih sloboda, a da se pritom bitno rjeđe postavlja pitanje odgovornosti za učinjeno. Kada bismo i prihvatili stav da je pobačaj u kontekstu nasilnog prekida trudnoće stvar slobodnog izbora/prava žene koja je začela (a zašto ne i muškarca bez čijeg sudjelovanja ne bi ni bilo začeca), ostaje ne manje važno pitanje što mi kao pojedinci i članovi jedne zajednice/društva činimo da se taj duboko protuživotan i protunaravan stav promijeni; tj. ističemo li dovoljno ljepotu bračnog i obiteljskog života, podupiremo li obitelji i bračne partnere u rađanju novoga života? Jesmo li učinili sve, ama baš sve, s duhovnog i materijalnog motrišta, da stvorimo društveno ozračje koje je prijateljski otvoreno prema djeci, prema novom životu? Hoće li (ne baš vjerojatna) zakonodavna zabrana pobačaja kao nasilnog prekida trudnoće i izraza slobodne volje žene, riješiti sva otvorena pitanja i dileme, ili je potrebno učiniti mnogo više na uklanjanju onih zapreka koje priječe otvorenost pojedinca i zajednice prema novom životu?

Premda su znanstvena istraživanja pokazala da su djeca u Hrvatskoj i dalje vrlo bitna vrednota za kvalitetan i uspješan brak te da među hrvatskim građanima postoji značajan raskorak između željenog i ostvarenog broja djece, što upućuje na određenu otvorenost daru života³, ipak se ne smiju zanemariti utjecaji različitih čimbenika koji nepovoljno utječu na odluku o posjedovanju djece kao i o njihovu broju. Tako je istraživanje kršćanskoga identiteta u našoj zemlji iz 2008. godine pokazalo da se na vrhu ljestvice čimbenika sve manjeg broja djece u obitelji nalaze: nezaposlenost/nesigurnost radnog mjesta, loši financijski uvjeti, neriješeni stambeni problemi, strah od budućnosti, alkoholizam, nasilje u obitelji, želja za lagodnim životom, itd.⁴ Smijemo li vjerovati da bi rješavanje barem nekih od navedenih problema u značajnijoj mjeri mijenjalo stavove o pobačaju i preveniralo odluke onih majki koje se iz različitih razloge odluču da nasilno prekinu svoju trudnoću i oduzmu život svojem nerođenom djetetu?

³ Usp. Činitelji *demografskih kretanja u Republici Hrvatskoj*, Anđelko AKRAP (ur.), Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 2003.

⁴ Usp. *Kršćanski identitet i obitelji*, Pero ARAČIĆ, Ivo DŽINIĆ i Biljana HLOVAČEK (ur.) Biblioteka Diacovensia, Katolički bogoslovni fakultet. Đakovo, 2011.

Iz objavljenih je znanstvenih istraživanja razvidno da se mijenja struktura i hijerarhija društvenih vrijednosti u Hrvatskoj, što zbog različitih učinaka procesa modernizacije, individualizacije, liberalizacije i sekularizacije što zbog društvene, demografske i gospodarske krize i nezadovoljstva zbog neostvarenih osobnih i drugih ambicija. No to ne otklanja moju/našu odgovornost da promičemo vrijednosti bračnog i obiteljskog zajedništva kao najvažnijih "stanica društva" iz kojeg se okrilja rađaju djeca kao dar života i ljubavi, ali i uvjet nacionalnoga opstanka. Tim više, jer je, kako je i široj javnosti nesumnjivo dobro poznato, demografsko stanje u Hrvatskoj toliko zabrinjavajuće ("Hrvatska je pred demografskom katastrofom", "Hrvatska je doživjela demografski slom", "Trendovi pokazuju alarmantnu demografsku situaciju", "Sve nas je manje i sve smo stariji", "Demografi upozoravaju: Hrvatska izumire" – samo su neki novinski naslovi objavljenih razgovora s hrvatskim demografima proteklih godina) da se sasvim ozbiljnim i realnim mogu držati pretpostavke/prognoze o demografskom (iz)umiranju hrvatskoga naroda. Tome, uz druge razloge, snažno pridonosi i činjenica o sve kasnijem sklapanju prvoga braka i sve kasnijem rađanju prvoga djeteta. Danas je prosječna dob žene pri sklapanju prvoga braka 28,1, a muškarca 30,9 godina, dok je prosječna dob majke pri rađanju prvoga djeteta već 28,4 godine (1960. iznosila je 23,5 godina)⁵.

Na temelju prošlih i trenutnih demografskih trendova i procesa, projicirana hrvatska demografska budućnost, najblaže rečeno, daleko je od poželjne i društveno prihvatljive, tj. mogu se očekivati još dublje napukline i ponori u demografskoj dinamici i strukturama, što znači da nas predvidivo očekuje još jača depopulacija (opća/ukupna i prirodna), još intenzivnije starenje stanovništva i još dublja prostorna/regionalna neravnoteža u strukturi naseljenosti. Iz demografskog ponora u koji srljamo izvući nas može samo novi život, novo rađanje, nova djeca. Danas rođeno malo dijete veliko je blago za hrvatsku demografsku budućnost. To, drugim riječima, znači da je rasprava o pobačaju ujedno i rasprava o stvaranju društvenih i gospodarskih uvjeta za demografsku revitalizaciju zemlje, i da se ne smije sveći samo na prava i slobode pojedinca.

Ugledni hrvatski demografi (Alica Wertheimer-Baletić, Mladen Ante Friganović, Jakov Gelo, Anđelko Akrap, Stjepan Šterc,

---

⁵ Izvor: Žene i muškarci u Hrvatskoj 2016., DZSRH, Zagreb, 2016. (www.dzs.hr).

Ivo Nejašmić, Nenad Pokos i dr.) godinama su u svojim znanstvenim radovima i javnim istupima upozoravali što se zbiva i što se može očekivati da će se dogoditi sa stanovništvom Hrvatske ako se nastave/prodube negativni trendovi i ako država/društvo ne učine ništa u osmišljavanju i provođenju mjera poticajne (prije svega pronatalitetne) demografske politike. Tim više, jer su se prvi evolutivni depopulacijski procesi u Hrvatskoj javili već krajem 1950-ih godina. Tako je, prema formalnim demografsko-statističkim kriterijima, Hrvatska u kontinuiranoj reprodukcijskoj depopulaciji od 1958., u kontinuiranoj generacijskoj depopulaciji od 1968. te u kontinuiranoj prirodnoj i ukupnoj depopulaciji od 1991. godine, uz uznapredovali proces starenja i snažno demografsko pražnjenje gotovo svih hrvatskih krajeva, naročito ruralnog prostora.

Prema podacima hrvatske vitalne statistike u našoj zemlji je od 1991. do 2015. godine živorođeno ukupno 1 084 728 djece, umrle su 1 287 102 osobe, pa je ostvarena prirodna depopulacija od (najmanje) 202 374 stanovnika⁶. U istom je razdoblju, prema službenim podacima iz zdravstvenih ustanova, u Hrvatskoj bilo registrirano ukupno 387 568 pobačaja, od kojih 60 490 spontanijih (15,6 %), 233 469 legalno induciranih (60,2 %) i 93 599 ostalih (24,2 %)⁷. Pretpostavimo li da bi od naprijed navedenog broja legalno induciranih pobačaja, da oni nisu izvršeni, tj. da su te trudnoće završile rođenjem djeteta, oko 16 % bilo spontanijih pobačaja, dolazimo do podatka od 196 114 rođena djeteta, što bi ukupan broj živorođene djece u proteklih 25 godina povećao na 1 280 842, a što bi prirodni pad stanovništva smanjio na "svega" -6260 stanovnika. Riječ je, naravno, o aproksimativnom pokazatelju, ali je i on dovoljno ilustrativan da ukaže kako bi bioreprodukcija i opća reprodukcija hrvatskoga stanovništva, osiromašenog ratovima, emigracijom i niskim natalitetom, bila u dugoročnom smislu zamjetno povoljnija da su nasilnim prekidom trudnoće nerođena djeca bila rođena.

Iako službena statistika pokazuje da je od početka 1990-ih godina ukupan broj pobačaja kao i broj induciranih pobačaja u

⁶ Izvor: *Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske*, Priopćenja, DZSRH, Zagreb (www.dzs.hr).

⁷ Izvor: *Pobačaji u zdravstvenim ustanovama u Hrvatskoj 2015.*, Izvješće za 2015., Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2016; Stanko LASIĆ, *Pravo na rođenje u učenju Crkve*. Biblioteka *Donum vitae*, Centar za bioetiku, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Nakladnička kuća Tonimir, Zagreb, 2009., str. 455.

Hrvatskoj u padu, opravdano se pitamo nije li riječ o necjelovitim podacima, odnosno, rade li se pobačaji u inozemstvu ili pak u Hrvatskoj, a bez evidencijske kontrole hrvatskih zdravstvenih ustanova? Naime, od 1991. do 2015. broj induciranih pobačaja smanjen je s 33 351 na 3002 ili za 91 % (ukupan broj pobačaja smanjen je za 79,3 %), što se u istom razdoblju nije odrazilo na porast broja živorođene djece; pače broj je živorođenih od 1991. do 2015. godine smanjen s 50 815 na 38 142 ili za 24,9 %.

Zaključno, svjesni smo činjenice da se iza odluke o nasilnom prekidu trudnoće mogu kriti različiti razlozi, da neke možda u širem kontekstu možemo i razumjeti, to ujedno nikako ne znači da naš generalni stav može biti protiv "prava na život", a za "pravo na izbor". Naime, kako navodi sveučilišna profesorica Dubravka Hrabar, "autonomija volje žene koja zahtijeva pobačaj ne može se valjano suprotstaviti pravu djeteta da se rodi jer je riječ o raznorodnim pravima, odnosno pravo nerođenog djeteta na život može se upariti jedino s jednakim pravom na život njegove majke. Svako drugo kontrapostiranje jest arbitrarno i odslika je dominacije moći jakih nad slabima"⁸.

---

⁸ Dubravka HRIBAR, *Pravo na pobačaj – pravne i nepravne dvojbe*, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2016., vol. 65, br. 6, str. 791.